

Του **Δημήτρη Μπελαντή**

Σκέψεις για την ερμηνεία της σινοσοβιετικής ρήξης και τον μαοϊσμό της εποχής αυτής (1956-1963)

(Μέρος ενός πολύ συνολικότερου κειμένου για τον κλασικό μαοϊσμό -κριτική στα κομμουνιστικά ρεύματα-5)

[Σημείωση Παντιέρας: Η επόμενη ανάρτηση, πάλι για το μαοϊκό ρεύμα, θα αφιερωθεί στην Πολιτιστική Επανάσταση (ΜΠΠΕ). Αποσπάσματα από την κριτική παρουσίαση των βασικών ρευμάτων του κομμουνιστικού κινήματος στον 20ο και τον 21ο αιώνα, έχουν ήδη δημοσιευθεί στην Παντιέρα και μπορείτε να τα δείτε εδώ:

[Κατά του σταλινισμού, σε κάθε του μορφή](#)

[Για τον λαϊκομετωπισμό](#)

[Ευρωκομμουνισμός: πρόκληση ή «έξοδος» για το κομμουνιστικό κίνημα;](#)

[Για τον τροτσκισμό, παλιό και νέο](#)

Πρόκειται για προδημοσιεύσεις -αποσπάσματα πολύ ευρύτερης μελέτης. Σε ολοκληρωμένη και πληρέστερη μορφή, η σημαντική αυτή εργασία που μελετά το παρελθόν με το βλέμμα στο σήμερα και το αύριο του κομμουνιστικού κινήματος, πρόκειται να εκδοθεί συνολικά σε βιβλίο. Σε αυτό ο συγγραφέας θα διατυπώσει και ορισμένες πρώτες σκέψεις για την ανάγκη ανασύνθεσης των ρευμάτων και για αυτά που πρέπει να εγκαταλειφθούν ως στρατηγικά και φυσιογνωμικά στοιχεία του κομμουνισμού του 21ου αιώνα.]

1. Τα γεγονότα σε πολύ περιληπτική αφήγηση

1. Κατά την πρώτη περίοδο μετά τον θάνατο του Στάλιν (6-3-1953) και κατά την διάρκεια της ασαφούς και αντιφατικής συμμαχίας στην ηγεσία του ΚΚΣΕ έως την πτώση του Μαλένκωφ (1957), το Κινέζικο Κομμουνιστικό Κόμμα (ΚΚΚ) υπό τον Μάο τσε τουνγκ ενισχύει την σχετική του αυτονομία από το όλο «σοσιαλιστικό στρατόπεδο». Όμως, αυτή η τάση είναι ακόμη αδύναμη και ασταθής. Όπως περιγράφεται αναλυτικά από τον Fejtöe (Francois Fejtöe 1972, Styria, "Geschichte der Volksdemokratien", Bd 2, "Nach Stalin", 1953-1973), η Λαϊκή Κίνα αρχικά αντιμετωπίζει μάλλον θετικά την ρητορική περί «πολλαπλών διαφορετικών εθνικών δρόμων», καθώς αυτή φαίνεται να ενισχύει την διεκδίκησή της για μια πιο ανεξάρτητη αλλά και πιο ισχυρή θέση μέσα στο παγκόσμιο ΚΚ και στο «σοσιαλιστικό στρατόπεδο», κάτι που υπό τον Στάλιν δεν φαινόταν εφικτό. .

2. Η οικονομική συμφωνία Κίνας-ΕΣΣΔ του 1954 ενισχύει και ζωογονεί τις διμερείς οικονομικές σχέσεις και αποτυπώνει και την θέση των Κινέζων για ισχυρότερη θέση της Κίνας σε μια σειρά από ζητήματα όπως αυτό των μικτών σινοσοβιετικών επιχειρήσεων στην Κίνα, όπου αρχικά η θέση των Σοβιετικών ήταν οικονομικά δεσπόζουσα. Η συμφωνία αυτή συνεπάγεται και χρηματοδοτήσεις, οι οποίες θα θεωρηθούν σημαντική προϋπόθεση από την κινέζικη ηγεσία για επόμενες στρατηγικές κινήσεις της όπως από το 1958 και εξής το «Μεγάλο Άλμα προς τα Μπρος».

3. Παρ'όλα αυτά, το ταυτόχρονο άνοιγμα της χρουσσοφικής ΕΣΣΔ μετά το 1954-1955 και προς την Κίνα αλλά και προς την Γιουγκοσλαβία του Τίτο (επίσκεψη Χρουσσόφ στο Βελιγράδι και άνοιγμα της οικονομικής και πολιτικής βεντάλιας προς τον Τίτο) αρχίζει να δημιουργεί πεδία ανταγωνισμού.

Ιδίως οι απόψεις του τιτοϊκού κέντρου για βάθεμα της «πολιτικής φιλελευθεροποίησης» στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο, οι οποίες συμβαδίζουν και με την κριτική υποστήριξη όψεων της ουγγρικής επανάστασης του Οκτωβρίου 1956 αλλά και με οικονομικά ανοίγματα προς έναν «σοσιαλισμό της αγοράς» προκαλούν την έντονη αντίδραση των Κινέζων κατά του Τίτο εκφραζόμενη ιδίως με το άρθρο «Νέες σκέψεις σχετικά με τις ιστορικές εμπειρίες της δικτατορίας του προλεταριάτου» (29-12-1956, Λαϊκή Ημερησία-σχετικά σε Fejtse II 1972, σελ. 161-162), όπου τονίζεται ο αντεπαναστατικός χαρακτήρας της ομάδας Ίμρε Νάγκυ.

4. Στην συνέχεια, οι Κινέζοι προσπαθούν -χωρίς ακόμη να ανοίγουν το ζήτημα Στάλιν στην ολότητα του ή να αντιτίθενται φανερά στην 'Μυστική Έκθεση'- να διαμορφώσουν ένα μπλοκ δυνάμεων μέσα στο «σοσιαλιστικό στρατόπεδο» κατά των όψεων πολιτικής φιλελευθεροποίησης αλλά και κατά των φιλελεύθερων οικονομικών ανοιγμάτων προς την «αγορά». Στον βαθμό που η «φιλελευθεροποίηση» αφορά την ηγεσία Χρουσσόφ αλλά έχει ως ακραίο όριο την έντονα φιλοδυτική Γιουγκοσλαβία, το μπλοκ αυτό παρουσιάζεται αρχικά ως αντιγιουγκοσλαβικό και όχι ως αντισοβιετικό.

Ιδίως ηγετικές ομάδες όπως του Ούλμπριχτ στην ΛΔ Γερμανίας ή των Βουλγάρων και των Ρουμάνων, πολύ περισσότερο των Αλβανών κομμουνιστών, φαίνονται να επηρεάζονται από αυτήν την «αντιφιλελεύθερη» και «ορθόδοξη» κριτική. Επίσης, ο Χρουσσόφ μετά την καταστολή της Βουδαπέστης μειώνει τα «φιλελεύθερα ανοίγματα» και υιοθετεί μια ήπια «δογματική στροφή». Η Διεθνής Συνδιάσκεψη των ΚΚ στην Μόσχα το 1957 υιοθετεί μια κοινή Διακήρυξη, η οποία στρέφεται κυρίως κατά του ρεβιζιονισμού και της Γιουγκοσλαβίας και αποτελεί σημαντική νίκη των Κινέζων και στιγμή μεγάλης αναβάθμισής τους στο διεθνές ΚΚ (ουσιαστικά το δεύτερο σε διεθνή σημασία ΚΚ στον κόσμο).

5. Το άνοιγμα του ζητήματος της «ειρηνικής συνύπαρξης» με τον καπιταλιστικό κόσμο είναι ένα σημαντικό σημείο αιχμής και διαφοροποίησης ανάμεσα στην Κίνα του Μάο και την ΕΣΣΔ του Χρουσσόφ. Οι Κινέζοι, παρά τις έντονες υπερβολές τους στο ζήτημα αυτό, ορθά κατανοούν ότι αυτή η στρατηγική συνιστά μια στρατηγική «σφαιρών επιρροής» μεταξύ των υπερδυνάμεων σε βάρος των αναπτυσσόμενων και «περιφερεακών» χωρών.

Στην σημαντική του προσούρα «Ζήτω ο Λενινισμός» του 1960, ο πρόεδρος Μάο τονίζει ότι η σοβιετική στρατηγική της «ειρηνικής συνύπαρξης» είναι μια αμυντική στρατηγική, η οποία δεν αμφισβητεί το διεθνές στάτους κβο, ενώ η στρατηγική του ΚΚΚ επιζητεί την ανατροπή του, είναι μια επιθετική στρατηγική. Μάλιστα, ο Μάο σε αυτό το κείμενό του αναπτύσσει την άποψη ότι δεν βλάπτει τους Κινέζους ακόμη και να βρεθούν στην μειοψηφία του ΚΚ, καθώς αυτός ο ίδιος ο Λημπκνεχτ το 1914 μόνος του καταψήφισε τις πολεμικές δαπάνες στο Ράιχσταγκ (σαφής υπαινιγμός στην ρεφορμιστική μετατόπιση της ηγεσίας της ΕΣΣΔ).

6. Η Συνδιάσκεψη των ΚΚ στην Μόσχα το 1960 και η Κοινή τους Διακήρυξη, παρά το ότι το μέτωπο στον ρεβιζιονισμό παραμένει ανοιχτό, αξιολογείται από τους ιστορικούς ως αντιστροφή της Συνδιάσκεψης του 1957, ως σχετική νίκη της θεωρίας της «ειρηνικής συνύπαρξης» και ως φάση απομόνωσης των Κινέζων και των Αλβανών στο διεθνές ΚΚ. Ο κεντρικός ομιλητής του «αντιρεβιζιονιστικού πόλου» σε αυτήν την Συνδιάσκεψη είναι ο Ενβέρ Χότζα, Γραμματέας της ΚΕ του Κόμματος Εργασίας της Αλβανίας.

7. Το 22ο Συνέδριο του ΚΚΣΕ (1961) οξύνει ακόμη περισσότερο το χάσμα, αφού η κριτική στον σταλινισμό και την προσωπολατρεία εντείνεται και το ΚΕ της Αλβανίας καταγγέλλεται για την «αντισυντροφική» και φιλοσταλινική κριτική του στο ΚΚΣΕ. Οι Κινέζοι στηρίζουν την Αλβανία στην αντιπαράθεσή της με την ΕΣΣΔ τόσο στο ζήτημα της «ειρηνικής συνύπαρξης», όσο και στην αντίθεσή τους στην γενική καταγγελία του Στάλιν.

Αρχίζει να συγκεκριμενοποιείται μια προβληματική στο ΚΚΚ ναί μεν αποδοχής συγκεκριμένων λαθών του Στάλιν αλλά και κεντρικής υποστήριξής του ως κομμουνιστή ηγέτη και ηγέτη του διεθνούς προλεταριάτου μέχρι τον θάνατό του. Η προβληματική αυτή θα αποκτήσει αργότερα πολύ συγκεκριμένη μορφή με το κείμενο του ΚΚΚ «**Για το ζήτημα του Στάλιν**», το οποίο δημοσιεύθηκε στην «Λαϊκή Ημερησία» και την «Κόκκινη Σημαία» την 13-9-1963 [1]. Στο κείμενο αυτό ασκείται οξεία κριτική στον Στάλιν:

« Ο Στάλιν απομακρύνθηκε από τον διαλεκτικό υλισμό και περιέπεσε στον υποκειμενισμό και

την μεταφυσική σε ορισμένα ζητήματα και, κατά συνέπεια, είχε διαχωρισθεί ορισμένες φορές από την πραγματικότητα και από τις μάζες. Στους αγώνες εντός και εκτός του κόμματος, σε ορισμένες περιπτώσεις και σε ορισμένα προβλήματα, συνέχισε τις αντιθέσεις δύο διαφορετικών ειδών μεταξύ τους, οι οποίες είναι διαφορετικές ως προς την φύση τους, τις αντιθέσεις εντός του λαού και τις ανταγωνιστικές αντιθέσεις, με αποτέλεσμα και την σύγχυση στον τρόπο αντιμετώπισης και επίλυσής τους. Κατά την καθοδήγηση από τον Στάλιν του έργου καταστολής των αντεπαναστατών, πολλοί αντεπαναστάτες κατεστάλησαν ορθά, καθώς ήταν άξιοι της τιμωρίας τους, αλλά και πολλοί μη ένοχοι καταδικάσθηκαν άδικα. Το 1937 και το 1938 τελέσθηκε το λάθος της μεγάλης διαστολής του πεδίου της

καταστολής. Στα ζητήματα του κόμματος και της κυβερνητικής οργάνωσης, δεν εφάρμοσε πλήρως την αρχή του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού και σε κάποιο βαθμό την παρεβίασε. Στις σχέσεις με τα αδελφά κόμματα και χώρες, έκανε συχνά λάθη. Επίσης, έδωσε κάποιες εσφαλμένες συμβουλές στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα. Αυτές οι συμβουλές προκάλεσαν απώλειες στην ΕΣΣΔ και στα άλλα κομμουνιστικά κόμματα» (επεξεργασία μετάφρασης Δ.Μπ.).

Παρ'όλα αυτά, η μηδενιστική, κατά τους Κινέζους, καταδίκη του Στάλιν για το ζήτημα της προσωπολατρείας στο 20ο και στο 22ο Συνέδριο του ΚΚΣΕ εκλαμβάνεται ως γενικευμένη καταδίκη της οικοδόμησης του σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ και ως αποστοίχιση από το έργο του Στάλιν ως μεγάλου κομμουνιστή ηγέτη και ως ηγέτη του διεθνούς προλεταριάτου. Στο σημείο αυτή η κινέζικη και η αλβανική κριτική στον χρουτσοφισμό ταυτίσθηκαν.

8. Πέρα από τα στενά ιδεολογικά ζητήματα ή ορθότερα σε συνδυασμό για αυτά, οι διεθνείς επιλογές της ΕΣΣΔ και των λοιπών χωρών του «σοσιαλιστικού στρατοπέδου» κρίνονται από το ΚΚΚ όλο και περισσότερο ως φιλοϊμπεριαλιστικές. Ιδίως η υπογραφή της απαγόρευσης πυρηνικών δοκιμών από τις χώρες του «σοσιαλιστικού στρατοπέδου» πλην Κίνας και Αλβανίας και τις καπιταλιστικές χώρες τον Ιούλιο του 1963 δημιουργούν στους Κινέζους την έντονη αίσθηση ότι τα δύο «μπλοκ» φτιάχνουν ένα κλειστό πυρηνικό κλαμπ κατά τρόπο που αποκλείει τα έθνη που επιζητούν την εθνική και κοινωνική τους απελευθέρωση και κατά τρόπο που δυσκολεύει την πάλη κατά του ιμπεριαλισμού.

Ήδη στο κείμενό τους «**Προλετάριοι όλων των χωρών, ας ενωθούμε κατά του κοινού εχθρού**» (Ρεμίν Ρινμπάο 15-12-1962, σε Συζητήσεις οπ.π. σελ. 33-47), οι Κινέζοι έχουν εξηγήσει ότι η δήθεν συμφωνημένη αντιπυρηνική πολιτική μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ ανασχέτει την πολιτική ισχύος του σοσιαλιστικού στρατοπέδου και μεταθέτει την διεθνή ταξική πάλη από την σύγκρουση ανάμεσα σε ανθρώπους σε προτεραιότητα των όπλων και των οπλικών συστημάτων.

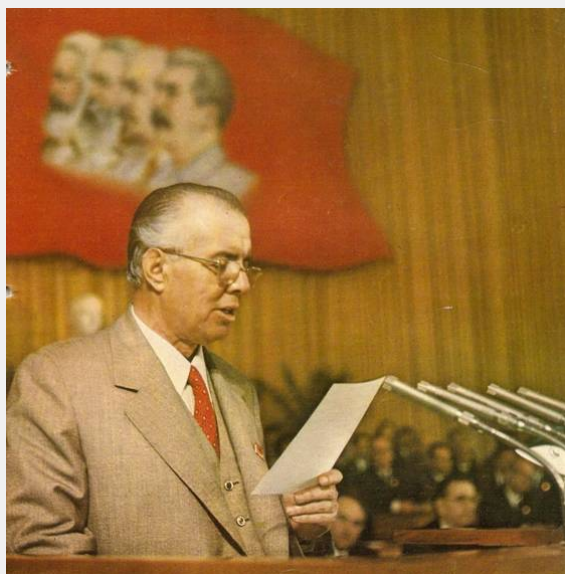
9. Το 1963 είναι η χρονιά της ολοκληρωμένης θεωρητικοποίησης και στρατηγικοποίησης της σινοσοβιετικής ρήξης. Ο θεωρητικός εκπρόσωπος του σοβιετικού μπλοκ είναι κυρίως ο Γενικός Γραμματέας του Ιταλικού ΚΚ Παλμίρο Τολιάτι [2]. Πλέον τα ζητήματα κορύφωσης των διαφωνιών είναι τα ακόλουθα :

-Κατά τον Τολιάτι, η υποτίμηση του πυρηνικού πολέμου και των πυρηνικών όπλων ως κινδύνου για την ανθρωπότητα εκ μέρους των Κινέζων. Η υποτίμηση των δυνάμεων του ιμπεριαλισμού βάσει της παρομοίωσής του με την «χάρτινη τίγρη». Η άρνηση της κινέζικης άποψης ότι το φιλοσοβιετικό μπλοκ κάνει παραχωρήσεις στον καπιταλισμό και αποδυναμώνει τα κομμουνιστικά και απελευθερωτικά κινήματα στην «περιφέρεια» του καπιταλισμού. Η δυνατότητα του ειρηνικού και κοινοβουλευτικού περάσματος στον σοσιαλισμό

στην βάση των εθνικών εμπειριών και των εθνικών δρόμων.

-Κατά τους Κινέζους, η θέση ότι η μετριοπάθεια στην ταξική πάλη, την οποία υποδεικνύουν οι Σοβιετικοί, δεν αποτρέπει αλλά ενισχύει την έλευση του πολέμου. Η θέση ότι, αν συνέβαινε πυρηνικός πόλεμος, αυτό θα συνεπαγόταν το τέλος και την καταστροφή του καπιταλισμού και όχι την καταστροφή της ανθρωπότητας. Η θέση ότι οι Σοβιετικοί και οι σύμμαχοί τους με την θεωρία του «ειρηνικού περάσματος» αποδέχονται την εγκατάλειψη της λενινιστικής θέσης για το τσάκισμα / συντριβή της αστικής κρατικής μηχανής και ουσιαστικά προσχωρούν στις θεωρίες του Κάουτσκι και του οπορτουνισμού/ρεφορμισμού/ρεβιζιονισμού. Η υπαινικτική θέση ότι ο σοβιετικός ρεβιζιονισμός πιθανόν αντανακλά και αλλαγές στην κοινωνική φύση της ΕΣΣΔ διαμέσου του «παραδείγματος» της καπιταλιστικής μεταλλαγής της Γιουγκοσλαβίας λόγω της πλήρους επικράτησης εκεί των δεξιών ρεβιζιονιστικών αντιλήψεων.

10. Ήδη από το 1960-1961 μείωση και ελαχιστοποίηση των σινοσοβιετικών οικονομικών σχέσεων και απόσυρση των τεχνικών από την Κίνα και την Αλβανία. Προσομοίωση και στις άλλες «σοσιαλιστικές» χώρες με συνολικό αποτέλεσμα την μεγάλη υπονόμηση του έτσι και αλλιώς πολύ δύσκολου «Μεγάλου Άλματος προς τα Μπρος» στη Κίνα. Τοποθέτηση της ΕΣΣΔ στα 1961 κριτικά προς την Κίνα κατά την ύπαρξη επεισοδίων στην σινοϊνδική μεθόριο.

11. Όπως θα εξηγηθεί παρακάτω, η διένεξη αφορά και την καταγγελία των φιλελεύθερων οικονομικών ανοιγμάτων στην ΕΣΣΔ και τις άλλες ευρωπαϊκές «σοσιαλιστικές» χώρες προς τον «σοσιαλισμό της αγοράς», κατά την διακυβέρνηση από τους Χρουστσόφ και Μπρέζνιεφ (πειράματα Λίμπερμαν και Τραπέζνικοβ)

12. Η ρήξη ολοκληρώνεται μετά τα μέσα της δεκαετία του 1960, όταν πια η Λαϊκή Κίνα αναπτύσσει, ιδίως με αφορμή την σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία του Αυγούστου 1968, την καταγγελία της ΕΣΣΔ ως «σοσιαλιμπεριαλιστικής» και «σοσιαλφασιστικής» δύναμης.

2. Ερμηνεία της σινοσοβιετικής ρήξης

Η παλιά αστική τάξη και οι άλλες εκμεταλλευτικές τάξεις, οι οποίες ανατράπηκαν με την Οκτωβριανή επανάσταση δεν εξαφανίστηκαν, αφότου η βιομηχανία κρατικοποιήθηκε και η αγροτική ιδιοκτησία κολлекτιβοποιήθηκε. Η πολιτική και ιδεολογική επιρροή της αστικής τάξης διατηρήθηκε. Αυθόρμητες καπιταλιστικές τάσεις εξακολούθησαν να υφίστανται τόσο στην πόλη όσο και στην ύπαιθρο, Μάο τσε Τουνγκ, «Σχετικά με τον ψευτοκομμουνισμό του Χρουστσόφ και τα ιστορικά του μαθήματα για τον κόσμο. Σχόλιο στο Ανοιχτό Γράμμα του ΚΚΣΕ», 1964

Κατά την άποψή μας, η κριτική του μαοϊκού κέντρου στον χρουστσοφισμό και στην «αποσταλινοποίηση» είναι συνδυασμός δύο παραγόντων, οι οποίοι αλληλοσυνδέονται αλλά δεν ταυτίζονται. Ο πρώτος παράγοντας αφορά την γεωπολιτική και γεωστρατηγική της Κίνας ως Λαϊκής Δημοκρατίας και την κυμαινόμενη σχέση της με το σοβιετικό μπλοκ. Ο δεύτερος αφορά την ιδεολογική φυσιογνωμία του μαοϊσμού στο πλαίσιο ερμηνείας του ως «αριστερού» ή «επαναστατικού σταλινισμού», όπως το έχουμε θέσει και στο πρώτο κεφάλαιο του όλου κειμένου, ως «σταλινισμού» δηλαδή που έχει ηγηθεί αυθεντικά μιας σε εθνική κλίμακα σοσιαλιστικής επανάστασης και που απαντά σχετικά πρωτότυπα στις ανάγκες αυτής της διαδικασίας.

1.1. Η πρώτη διάσταση ξεκινά από το γεγονός ότι η Λαϊκή Κίνα με δεδομένη την τεράστια έκταση και την τεράστια **γεωπολιτική της ισχύ** στην Ασία και στην ζώνη του Ειρηνικού εξ αρχής φιλοδοξεί να έχει μια ηγετική θέση στο «σοσιαλιστικό» στρατόπεδο, αν και υποδεέστερη αντικειμενικά έναντι της ΕΣΣΔ. Η θέση της αυτή συνδέεται και με το γεγονός ότι κατέχει θέση εγγυητή εντός του «σοσιαλιστικού» στρατοπέδου υπέρ των αντιϊμπεριαλιστικών και εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων στις αποικιακές ή ημιαποικιακές χώρες και γενικότερα στην καπιταλιστική «περιφέρεια». Η διάσταση αυτή σε σημαντικό βαθμό, ιδίως λόγω του Ψυχρού Πολέμου, υπερκαλύπτεται κατά την περίοδο του Στάλιν και κατά την πρώτη χρουστσοφική περίοδο.

Μάλιστα ο χρουσσοφικός πολυκεντρισμός και οι «εθνικοί δρόμοι» αρχικά αποτιμώνται θετικά από την Κίνα, ως κατεύθυνση που ενισχύει την ανεξαρτησία της και την ισοτιμία της προς την Μόσχα. Καλύπτεται, όμως, η ανεξάρτητη και ισχυρή θέση της Κίνας υπό την προϋπόθεση ότι το αντιιμπεριαλιστικό μέτωπο και ιδίως το μέτωπο κατά των Αμερικάνων είναι και παραμένει αραγάς. Ότι οι όποιες επαφές και σχέσεις με την Δύση παραμένουν απόλυτα τακτικές και δεν ομαλοποιούνται με στρατηγικό τρόπο.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η Κίνα αντιτάσσεται σφόδρα στην επαναποδοχή στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο της Γιουγκοσλαβίας, η οποία επιχειρείται έντονα μεταξύ 1954 και 1958 και αφήνει ίχνη και μετά το 1958. Αυτό σχετίζεται τόσο με την δυνατότητα της Γιουγκοσλαβίας να διεκδικήσει έναν δεύτερο ηγετικό ρόλο στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο, αντιπoιούμενη την θέση της Κίνας, καθώς μάλιστα οι δύο αυτές επαναστάσεις έχουν πρακτικά αποτελέσει τους σύμμετρους αντίποδες μιας ανεξάρτητης επαναστατικής εμπειρίας, αν και με ορισμένα σταλινικά- γραφειοκρατικά χαρακτηριστικά, όσο κυρίως με τον φιλοδυτικό πια προσανατολισμό του Τίτο και της ΣΔ της Γιουγκοσλαβίας.

Για τους Κινέζους είναι σχετικά σαφές -και μάλλον αυτό δεν ήταν λαθεμένο ως εκτίμηση- ότι η προσέγγιση Τίτο και Χρουσσόφ είναι προοίμιο μιας συνολικότερης αμερικανοσοβιετικής προσέγγισης. Άλλωστε, και στην αντιπαράθεση του 1960-1963 για την «ειρηνική συνύπαρξη» η κεντρικότητα της σχέσης ανάμεσα στην χρουσσοφική υποχωρητικότητα και στον τιτοϊκό φιλοδυτικό συμβιβασμό, όπως διατυπώνεται στις κινέζικες θέσεις, δεν είναι καθόλου τυχαία.

Η πολιτική των συμφωνιών για τις πυρηνικές δοκιμές, των συμφωνιών του 1962 μετά την κουβανική κρίση και της παγίωσης της «ειρηνικής συνύπαρξης» στην σοβιετική διεθνή στρατηγική, είναι μια πολιτική βαθιά αντικείμενη, όπως φαίνεται, στα στρατηγικά συμφέροντα της Κίνας.

Πρώτα απ' όλα, γιατί αφήνει την Κίνα έκθετη στις σημαντικές διεθνείς συγκρούσεις που αντιμετωπίζει στις αρχές του 1960: συγκρούσεις με την Εθνικιστική Κίνα στην Κινεζική Θάλασσα, συγκρούσεις με την Ινδία στην ινδοσινική μεθόριο, πόλεμος του Βιετνάμ και διείσδυση των Αμερικάνων κοντά στα σύνορά της. Η προσέγγιση της ΕΣΣΔ με τις ΗΠΑ όχι μόνο αφήνει χωρίς διεθνή πολιτική στήριξη την Κίνα, αλλά και την «ενοχοποιεί» ως έναν βαθμό για την άσκηση πολιτικής ισχύος εκ μέρους της, η οποία θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την «συνύπαρξη». Αυτό είναι σαφές στα κείμενα διαφωνίας με τον Τολιάτι.

Επιπλέον, η προσέγγιση ΕΣΣΔ-ΗΠΑ καθιστά την διεθνή πολιτική παίγνιο βασικά των δύο υπερδυνάμεων και περιθωριοποιεί δυνητικά τόσο χώρες όπως η Κίνα όσο και γενικότερα τα αντιιμπεριαλιστικά και αντιιμπεριαλιστικά κινήματα στην «περιφέρεια». Στο ζήτημα αυτό η Κίνα συγκλίνει τόσο με την αντιιμπεριαλιστική γραμμή της Τριηπειρωτικής Συνδιάσκεψης στην Αβάνα το 1967 όσο και γενικότερα με τη γραμμή των αντάρτικων στην «περιφέρεια», την οποία ενισχύει πια ανοιχτά στην δεκαετία του 1960 το κουβανικό επαναστατικό κέντρο.

Αντιθέτως, είναι σαφές σχετικά ότι το χρουστσوفικό κέντρο δια της «ειρηνικής συνύπαρξης», παρά τους ισχυρισμούς του Τολιάτι στα άρθρα του, μπορεί να μην εγκαταλείπει πλήρως τα εθνικοαπελευθερωτικά και αντιιμπεριαλιστικά κινήματα και να συνεχίζει σε αρκετές περιπτώσεις να τα ενισχύει, αλλά δεν έχει πια ως κεντρική γραμμή (όπως επί Ψυχρού Πολέμου) την περικύκλωση του ιμπεριαλισμού από αυτά τα κινήματα ούτε και συντάσσεται στρατηγικά με αυτά. Η κεντρική ισορροπία πια είναι μια ισορροπία μεταξύ των υπερδυνάμεων και η κατάκτηση της «ειρήνης» είναι ουσιαστικά μια στρατηγική διεθνούς συναίνεσης.

Οι Κινέζοι έχουν δίκιο, όταν ισχυρίζονται ότι η σοβιετική θέση περί πειθούς των ιμπεριαλιστών υπέρ της ειρήνης και περί μετατόπισης των φιλοπόλεμων επιλογών τους είναι μια θέση που δημιουργεί αυταπάτες και ωθεί σε υποχώρηση τα αντιιμπεριαλιστικά κινήματα. Όμοια προς αυτήν την εμπειρία πρέπει να σκεφτεί κανείς και την πολύ μεταγενέστερη θέση του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ είκοσι χρόνια αργότερα περί των κοινών «οικουμενικών επιλογών» με τις ΗΠΑ και περί των διεθνών συμφωνιών για την ειρήνη.

1.2. Πέρα όμως από τις γεωστρατηγικές εκτιμήσεις και επιλογές, η μαοϊκή κεντρική γραμμή είναι μια γραμμή **ιδεολογικής υπεράσπισης του «επαναστατικού σταλινισμού»**. Θεωρεί ότι η υπεράσπιση του Στάλιν ως θέση αρχής και όχι αναγκαστικά στα επιμέρους σημεία είναι μια συνεπής γραμμή συνέχειας του λενινισμού, της εξουσίας των σοβιέτ και της επαναστατικής σοβιετικής παράδοσης. Υπό αυτήν την έννοια, ο Στάλιν είναι ένα κεντρικό συμβολικό πρόσωπο υπέρ μιας συνεπούς σύγκρουσης με τον δυτικό καπιταλισμό/ιμπεριαλισμό[3].

Αυτή η θέση των Κινέζων είναι μεν κατανοητή για λόγους που θα αναπτυχθούν στην συνέχεια, αλλά παραβλέπει την ιστορική εμπειρία τόσο του ΚΚΚ κατά τον επαναστατικό πόλεμο (τις πιέσεις του Στάλιν για συμβιβασμό με το Κουομιντάνγκ και τις ΗΠΑ) καθώς και την γενικότερη επαναστατική εμπειρία μετά τον Λένιν, όπως της «αντιφασιστικής» συνεργασίας της ΕΣΣΔ με τους Αγγλογάλλους στον Μεσοπόλεμο και των συμφωνιών της Γιάλτας και του Πότσταμ για το μοίρασμα του κόσμου. Οι Κινέζοι αρνήθηκαν πλήρως την ύπαρξη τέτοιων συμφωνιών, αν και δεν είναι δυνατόν να μην τις ήξεραν -αυτό που κατήγγειλαν ουσιαστικά στον Χρουστσόφ ήταν η συνέχιση έστω με αναβαθμισμένους όρους αυτής της πολιτικής «συνύπαρξης των συστημάτων» επί Στάλιν, η οποία είχε ανακοπεί εν μέρει με τον Ψυχρό Πόλεμο.

Το ότι ο κινέζικος σταλινισμός συνδέεται με μια μεγάλη και ανεξάρτητη από την ΕΣΣΔ επαναστατική εμπειρία είναι και το ταξικό έδαφος που θέτει όρια στα όσα οι Κινέζοι μπορούν να αποδεχθούν ως στρατηγική μετατόπιση και μάλιστα ως μια στρατηγική μετατόπιση που πρέπει να ισχύει παντού. Η θέση ειδικότερα των Χρουστσόφ-Τολιάτι για το ειρηνικό/κοινοβουλευτικό πέρασμα είναι όντως **μια θέση ρεβιζιονιστική και δεξιά ομορτωριστική σε σχέση με τον επαναστατικό μαρξισμό**. Σε αυτό δεν χωρεί καμία αμφιβολία. Αυτά που υποστήριξε ο Τολιάτι αποτέλεσαν την βασική πλατφόρμα παγίωσης του ρεφορμισμού στο δυτικό ΚΚ και την αφετηρία μετάβασης προς το ευρωκομμουνιστικό ρεύμα.

Η θέση των Κινέζων ότι παραμένει επίκαιρη η συντριβή της αστικής κρατικής μηχανής ήταν ολόσωστη. Όπως, ακόμη παραπάνω ήταν σωστή η έμφαση στο ότι το ειρηνικό πέρασμα, ακόμη και αν μπορούσε να αποτελέσει μια υπόθεση για τον αναπτυγμένο καπιταλισμό, ήταν απολύτως ουτοπικό και ανεφάρμοστο σε σχέση με τις χώρες της καπιταλιστικής «περιφέρειας».

Όμως, ο κινέζικος λενινισμός, στον βαθμό που δε αποσπάσθηκε από τον σταλινισμό, ήταν αναπόφευκτα ένα αντιφατικό και ασυνεπές ιδεολογικό ρεύμα. Κατά πρώτον, παρασιώπησε ότι η γραμμή του ειρηνικού περάσματος δεν υιοθετήθηκε πρώτη φορά από τον Χρυστσόφ αλλά είχε υποστηριχθεί σε ορισμένες φάσεις ρητά η άρρητα και από την σταλινική ηγεσία στην ΕΣΣΔ και στα ΚΚ των καπιταλιστικών χωρών.

Αυτό συνέβη και στην περίοδο των Λαϊκών Μετώπων (1934-1938), όπου το ζήτημα της επανάστασης μετατέθηκε στο μακρινό μέλλον και ιδίως στην περίοδο της «αντιφασιστικής συμμαχίας» (1941-1947), όπου και σημαντικές επαναστατικές εμπειρίες υπονομεύθηκαν από την σταλινική ηγεσία –όπως και στην χώρα μας- αλλά και τα δυτικά ΚΚ (Ιταλία, Γαλλία) για πρώτη φορά μίλησαν μετά τον πόλεμο καθαρά για ένα συνταγματικό/κοινοβουλευτικό πέραςμα. Βεβαίως, κριτικαρίστηκαν στην Κομμινφόρμ για αυτό (9.1947), αλλά αυτό συνέβη μόνο όταν πια ο Ψυχρός Πόλεμος κατέστη ολοκληρωμένο γεγονός.

Επιπλέον, οι Κινέζοι καταδίκασαν το ειρηνικό/κοινοβουλευτικό πέραςμα αλλά όχι όμως και το **σταδιακό πέραςμα**, παρά το ότι αυτές οι δύο έννοιες συσχετίστηκαν σφιχτά στην ιστορία του διεθνούς ΚΚ. Μολονότι οι Κινέζοι στην δική τους εμπειρία, παρά την συνάρθρωση αστικοδημοκρατικών και σοσιαλιστικών περιεχομένων, υπερέβησαν πρακτικά τα αστικοδημοκρατικά όρια και το σχετικό «αστικοδημοκρατικό στάδιο», κατά την πάγια στρατηγική της Διεθνούς, και οικοδόμησαν μια εξουσία σοσιαλιστικού τύπου, καθόλου δεν διαμόρφωσαν έναν κανόνα διαρκούς χαρακτήρα της επανάστασης στην «περιφέρεια» του καπιταλισμού, αλλά επέμειναν σε μια επαναστατική/μη ρεβιζιονιστική εφαρμογή της θεωρίας των σταδίων στις χώρες αυτές.

Συνέβη δε αρκετά από τα μαοϊκά αντάρτικα να διεκδικούν ένοπλα την νίκη της αστικοδημοκρατικής επανάστασης ή πάντως μιας ενδιάμεσης επαναστατικής εξουσίας. Δεν είναι τυχαίο ότι τα μ-λ ρεύματα στις μη ιμπεριαλιστικές χώρες επέμειναν για πολύ καιρό στην θεωρία των σταδίων. Στην χώρα μας δε, ενσωμάτωσαν πλήρως την γραμμή της 6ης Ολομέλειας του ΚΚΕ του Φεβρουαρίου 1934 για την ολοκλήρωση της αστικοδημοκρατικής επανάστασης ως άμεσο επαναστατικό καθήκον[4].

Επίσης, η μαοϊκή κριτική στην σταδιακή μετατροπή της ρεβιζιονιστικής εξουσίας σε μια καπιταλιστική εξουσία στον «Υπαρκτό Σοσιαλισμό» πριν από την Πολιτιστική Επανάσταση παραμένει μια έντονα αθεμελίωτη και αντιφατική κριτική.

Πώς άλλαξαν και ανατράπηκαν οι παραγωγικές σχέσεις στην ΕΣΣΔ;

Τι ήταν αυτό που ώθησε στην ανατροπή των σοσιαλιστικών ή πρωτοκομμουνιστικών παραγωγικών σχέσεων;

Στον βαθμό που δεν τίθεται ακόμη ένα ζήτημα αποσύνδεσης των καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων από την νομική ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, τι είναι αυτό που μετατρέπει την ρεβιζιονιστική εξουσία σε μια εξουσία καπιταλιστική ή έστω κρατικοκαπιταλιστική ή εξουσία του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού;

Είτε θα πρέπει να θεωρηθεί ότι η εξουσία αυτή μεταλλάχθηκε από καιροσκοπικά στοιχεία του εποικοδομήματος που κατέλαβαν το κράτος και μετά επιτέθηκαν στις παραγωγικές σχέσεις είτε θα πρέπει να αναχθεί η ανατροπή εν μέρει σε μορφές ιμπεριαλιστικής υπονόμησης και χειραγώγησης (όπως υποστήριξε στην Ελλάδα το ΚΚΕ μετά το 1995) είτε θα πρέπει να γίνει αποδεκτό ότι οι ρεβιζιονιστικές ιδεολογικές απόψεις γέννησαν νέες ταξικές πρακτικές.

Όμως, αφού οι παραγωγικές σχέσεις επί Στάλιν ήταν «σοσιαλιστικές», από πού ξεπήδησαν και αντρώθηκαν τα ρεβιζιονιστικά και αντισοσιαλιστικά στοιχεία; ήταν μια «κλίκα του εποικοδομήματος» ή υπήρχαν ως καλυμμένα στοιχεία των παλιών αστικών και φιλοιμπεριαλιστικών στοιχείων, τα οποία είχαν κατασταλεί στην δεκαετία του 1930 από τον μεγάλο Στάλιν;

Υπήρξε όντως ο τροτσκισμός στην δεκαετία του 1930 μια φιλοαστική και παλινρθωτική δύναμη και γιατί;

Στα ερωτήματα αυτά, όπως τα διατυπώνει ο πρώιμος και έντονα φιλοσταλινικός μαοϊσμός, ο ίδιος δεν δίνει πειστικές και ολοκληρωμένες απαντήσεις. Παρ'όλα αυτά, καθώς πλησιάζουμε στην καμπή της Πολιτιστικής Επανάστασης, ο Μάο σε ένα ενδιαφέρον κείμενό [5] του τού 1964 προσπαθεί να ψαύσει βαθύτερα το ζήτημα.

Ξεκινά με μια παραδοχή αντίθετη προς αυτήν του Στάλιν περί εξαφάνισης των ανταγωνιστικών αντιθέσεων στην σοσιαλιστική κοινωνία. Η σοσιαλιστική κοινωνία αρχίζει να προβάλλεται ως μια μεταβατική κοινωνία προς τον κομμουνισμό, όπου, όπως έγραφε και ο Μαρξ στην «Κριτική του Προγράμματος της Γκότα» οι σοσιαλιστικές-κομμουνιστικές μορφές είναι ακόμη ανώριμες και όπου σημαντικές αντιθέσεις όπως η αντίθεση διανοητικής- χειρωνακτικής εργασίας ή η αντίθεση πόλης- υπαίθρου είναι ακόμη ισχυρές. Ο Μάο υποστηρίζει ότι όχι μόνο υπάρχουν ακόμη ανταγωνιστικές σχέσεις και αντιθέσεις, αλλά ότι τα καπιταλιστικά στοιχεία (με αναφορά και στον Λένιν) μπορεί να ανασυγκροτηθούν. Από πού όμως θα προκύψουν αυτά τα στοιχεία; Ο Μάο απαντά με τα λόγια του Λένιν :

- 1)** Οι εξαρθρωμένοι καπιταλιστές και ιδιοκτήτες που επιζητούν την παλινόρθωσή τους.
- 2)** Νέα στοιχεία του καπιταλισμού, τα οποία αναδύονται μέσα από τον μικρό καπιταλισμό και τη μικροαστική ταξική διαμόρφωση.
- 3)** Νέα ταξικά στοιχεία που προκύπτουν από ταξικούς αποστάτες αλλά και από στοιχεία της εργατικής τάξης στελέχη και του σοσιαλιστικού κράτους, που έχουν εκφυλισθεί κάτω από την επίδραση της αστικής και μικροαστικής ιδεολογίας.
- 4)** Κοινωνικές επιδράσεις από την ιμπεριαλιστική περικύκλωση και από την ιδεολογική επιρροή του καπιταλιστικού στρατοπέδου.

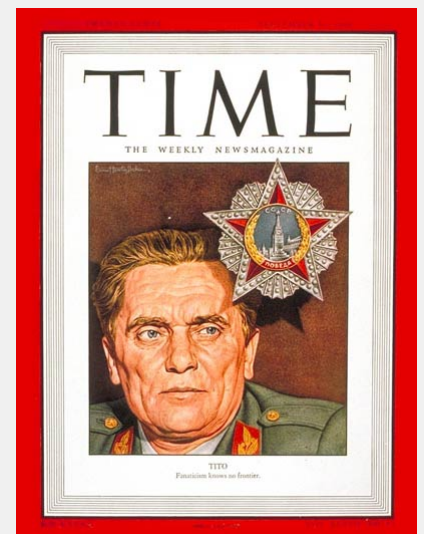
Όπως βλέπουμε από την απαρίθμηση αυτήν, το σημείο 1 είναι ασθενές, καθώς η ισχύς των παλιών καπιταλιστών και των γόνων των καταργημένων αρχουσών τάξεων δεν μπορεί να είναι τόσο μεγάλη μετά από πολλά χρόνια σοσιαλιστικής εξουσίας. Το σημείο 4 δεν είναι παράλογο, αλλά δεν εξηγεί πώς εκπρόσωποι ή πράκτορες του ιμπεριαλισμού αποκτούν τόση ισχύ μέσα σε ένα εργατικό κράτος, όπου οι

μάζες κατά τεκμήριο στηρίζουν την σοσιαλιστική οικοδόμηση. Τα σημεία 1 και 4 είναι αυτά που έχει αξιοποιήσει και ο Στάλιν για να εξηγήσει εν μέρει πώς αναπτύσσεται η αντεπανάσταση σε μια κοινωνία όπου δεν υπάρχουν ανταγωνιστικές αντιθέσεις και όπου η ταξική πάλη κατά βάση στρέφεται κατά των εξωτερικών καπιταλιστικών και ιμπεριαλιστικών παραγόντων («πράκτορες» ή «προβοκάτορες» των δικών της Μόσχας).

Η προβληματική του σημείου 2 και του σημείου 3, ιδίως του σημείου 3 δείχνει μια καμπή στην σκέψη του Μάο. **Η πηγή των νέων ταξικών εκμεταλλευτικών σχέσεων είναι αντιλήψεις, ιδεολογίες, πρακτικές και βέβαια οι ανθρώπινοι φορείς τους, που συνδέονται με την διοίκηση του εργατικού κράτους και της παραγωγής σε αυτό καθώς και με το κυρίαρχο εργατικό κόμμα.** Συνεπώς, η πηγή τα αντεπανάστασης φαίνεται να εκπορεύεται ακριβώς από το επαναστατικό κράτος-κόμμα, το οποίο εν πολλοίς είναι κατ' όνομα μόνο επαναστατικό. Έχουμε ήδη μπει στην προβληματική της Πολιτιστικής Επανάστασης.

1.3. Οι οικονομικές μεταβολές και οι οικονομικές στρατηγικές τροποποιήσεις στον «Υπαρκτό Σοσιαλισμό» με την επιβολή του Χρουστσόφ (μεταξύ 1956 και 1961, από το 20ο ως το 22ο Συνέδριο του ΚΚΣΕ) είναι πολλές και σημαντικές. Η ιδεολογική κριτική του μαοϊσμού αυτήν την περίοδο αλλά και κατά την επόμενη περίοδο 1961-1968 εστιάζει πάρα πολύ στην στρατηγική των οικονομικών μεταρρυθμίσεων του Χρουστσόφ και ακόμη περισσότερο των επιγόνων του μετά την ανατροπή του το 1964. Η τάση προς την «καπιταλιστικοποίηση» του σοβιετικού μπλοκ αξιολογείται από τους Κινέζους ιδεολογικά με το ζήτημα της εγκατάλειψης του λενινισμού-σταλινισμού και πρακτικά πολιτικά βάσει των οικονομικών φιλοαγοραίων μεταρρυθμίσεων.

Οι ηγεσίες της ΕΣΣΔ και των Λαϊκών Δημοκρατιών συνδέουν, μεταξύ άλλων, την αποσταλινοποίηση και την πολιτική και ιδεολογική φιλελευθεροποίηση **με την σχετική και ελεγχόμενη οικονομική φιλελευθεροποίηση** -παρά το ότι αυτές οι δύο διαδικασίες προωθούνται συχνά και ανεξάρτητα η μία από την άλλη (λ.χ. ο Νόβοτνυ στην Τσεχοσλοβακία επιχειρεί κατά την δεκαετία του 1960 μια εκτεταμένη οικονομική φιλελευθεροποίηση στην Τσεχοσλοβακία, ενώ στο πολιτικό επίπεδο κρατά σφιχτά τον έλεγχο και θεωρείται μάλλον «σταλινικός»).

Οι κεντρικές αυτές επιλογές προαναγγέλθηκαν με το άρθρο του σημαντικού οικονομολόγου **Εβσέι Λίμπερμαν** στην Πράβντα το 1962 με τον τίτλο «Πλάνο, κέρδος και νέες οπτικές» (“Planning, benefit, prisms”). Στην συνέχεια και μετά την ανατροπή του Χρουστσόφ από το 1965 και μετά, ο Αλεξέι Κοσσούγκιν ως πρωθυπουργός της ΕΣΣΔ συστηματοποίησε με ιθύνοντα των Λίμπερμαν ένα σύστημα οικονομικών μεταρρυθμίσεων [6], οι οποίες επικεντρώνονταν στα ακόλουθα σημεία :

- στην μεγαλύτερη αυτονόμηση των επιχειρήσεων από τον κεντρικό σχεδιασμό τόσο με την έννοια του καθορισμού των μέσων και των επενδύσεων ανά επιχείρηση όσο και με την έννοια της πραγματικής διάθεσης του εργατικού δυναμικού (π.χ. δυνατότητα απολύσεων). Στην συναφή μεγαλύτερη ενίσχυση του ρόλου των διευθυντών των επιχειρήσεων και των μάνατζερ σε σχέση με τον κεντρικό γραφειοκρατικό οικονομικό μηχανισμό του κεντρικού σχεδιασμού.
- στην οικονομική αλλά και ιδεολογική προβολή του παράγοντα «κέρδος», έτσι ώστε κάθε επιχείρηση να επιτυγχάνει την μέγιστη δυνατή κερδοφορία. Στην αποενοχοποίηση του κέρδους και στην ενίσχυση των

υλικών παραγόντων και κινήτρων σε σχέση με τα ηθικά κίνητρα.

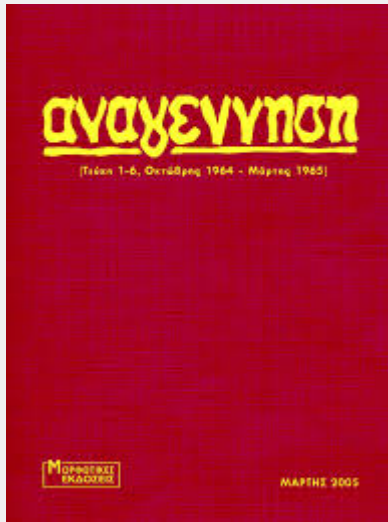
- στην ενίσχυση του ρόλου των τιμών και της αγοράς, την αναγνώριση του ρόλου της προσφοράς και ζήτησης και στην προσπάθεια να ενισχυθεί ο χώρος όπου είτε οι μεγάλες κρατικές επιχειρήσεις είτε κάποιες μικρές ιδιωτικές λειτουργούν με πραγματικές εμπορευματικές τιμές όχι και με διοικητικά καθοριζόμενες τιμές, όπως ήταν ο κανόνας του κεντρικού σχεδιασμού ως τότε.
- Στο σπάσιμο των ενιαίων μισθών και σε μια πολιτική που εξαρτά τον μισθό και τις αποδοχές από την παραγωγικότητα αλλά και από την εντατικοποίηση της εργασίας. Αυτή, πάντως, η παράμετρος έχει τονισθεί και στην καθαρά σταλινική περίοδο μέσω του σταχανοβικού (ουσιαστικά νεοταιλορικού) κινήματος και του «μισθού με το κομμάτι»^[7].
- Στην ενίσχυση της ποιότητας έναντι της ποσότητας και την απεύθυνση σε κάποιο βαθμό δια του εμπορεύματος σε διαφοροποιημένα καταναλωτικά και εισοδηματικά ακροατήρια ^[8].
- Στην δυνατότητα διάθεσης του εργατικού δυναμικού κατά το δοκούν και πραγματοποίησης απολύσεων.

Η κατεύθυνση των μεταρρυθμίσεων του Λίμπερμαν και άλλων ανάλογων οικονομολόγων και πολιτικών στον «Υπαρκτό Σοσιαλισμό» είχε ήδη ένα σημαντικό προηγούμενο: την οικονομική πολιτική της Γιουγκοσλαβίας, η οποία ήταν πιο «φιλελεύθερη» εξ αρχής αλλά κινήθηκε πολύ έντονα σε αυτήν την κατεύθυνση από την δεκαετία του 1960 και εξής.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 και ως τα μέσα αυτής με σταθμό την απομάκρυνση του Ράνκοβιτς το 1966, οι Γιουγκοσλάβοι ηγέτες αποκρυστάλλωσαν μια οικονομική πολιτική, η οποία επανερμηνεύει την «αυτοδιαχείριση» των επιχειρήσεων ως ένα μοντέλο διαπραγματευόμενο ανάμεσα στους διευθυντές και τους εργάτες και καθιστά την «σοσιαλιστική αγορά» κεντρικό διακύβευμα και μηχανισμό της οικονομίας. Όχι μόνο με την έννοια του ελεύθερου καθορισμού των τιμών από τις επιχειρήσεις και της ισχυρής οικονομικής βοήθειας από την Δύση, αλλά και με την έννοια του ανοίγματος της ελεύθερης ιδιωτικής πρωτοβουλίας για μικρούς και μεσαίους επιχειρηματίες με την παροχή αρκετών χιλιάδων επιχειρηματικών αδειών (κυρίως στην εστίαση, την μεταφορά, την βιοτεχνική παραγωγή κλπ). Το 1966-1967, οι επιχειρήσεις αυτές μπορούσαν να απασχολούν από τρεις ως πέντε μισθωτούς ^[9].

Η ανάγκη μεταρρυθμίσεων σε αυτήν την κατεύθυνση ήταν σίγουρα μια ταξικά αμφίβολη επιλογή αλλά όχι μια αυθαίρετη επιλογή. Σχετιζόταν με αντικειμενικά προβλήματα της «σοσιαλιστικής» οικονομικής ανάπτυξης. Παρά τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης των ΛΔ μετά το 1945, οι ανισομετρίες και τα δομικά προβλήματα διαφάνηκαν στα μέσα του '50 και το αργότερο στις αρχές του '60. Σε σύγκριση με την Δύση η αγροτική παραγωγή υπολείπεται, ενώ ορισμένες χώρες μπαίνουν σε ύφεση στις αρχές του 1960 (Τσεχοσλοβακία 1962).

Επίσης, η σημαντική διαστολή της βαρειάς βιομηχανίας, όπως θα επισημάνει αργότερα και ο Μάο, προχωρά ανισόμετρα σε βάρος της ελαφριάς και καταναλωτικής βιομηχανίας και με την υποβάθμιση των καταναλωτικών αναγκών, πράγμα που οδηγεί συχνά σε κοινωνική αναταραχή. Κατά τον Fejtov (ο οποίος, πάντως, είναι μια προκατειλημμένη αριστερή σοσιαλδημοκρατική πηγή κατά της Ανατολής), η κατανάλωση κατά άτομο ανεβαίνει μεταξύ 1950 και 1964 στην Τσεχοσλοβακία κατά 20%, στην Πολωνία κατά 39 %, στην ΛΔ Γερμανίας κατά 34 % , στην Ιταλία κατά 88 % και στην Δυτική Γερμανία κατά 110 % (τ. II, σελ. 410).

Ιδίως στον τομέα της αγροτικής παραγωγής, η κollectιβοποίηση των πρώτων χρόνων φαίνεται να επέδρασε πολύ αρνητικά στην αγροτική παραγωγή. Ουσιαστικά, από το 1948 και μετά δεν δόθηκε καν ο μεταβατικός χρόνος που είχε δοθεί στους Σοβιετικούς αγρότες μεταξύ 1917 και 1928. Σε όλο το «σοσιαλιστικό» στρατόπεδο προχωρά μια γραμμή από τις αρχές του '60 περιορισμού των κollectιβών και επιστροφής στην μικρή αγροτική ιδιοκτησία, παροχής εξοπλισμού στους αγρότες και οικονομικής τους ενίσχυσης. Ιδίως στην Πολωνία του Γκομούλκα η ιδιοκτησιακή «απελευθέρωση» των αγροτών έφτασε στο μάξιμουμ και η μεγάλη πλειοψηφία των κολχόζ διαλύθηκε. Επίσης, ορισμένοι αγροτικοί συνεταιρισμοί και κollectίβες πήραν την άδεια μιας επιχειρηματικής τους αυτονόμησης από το κεντρικό αγροτικό πλάνο. Η στροφή αυτή μάλλον επενέργησε θετικά στην αγροτική παραγωγή των «σοσιαλιστικών» κοινωνιών, αλλά και γέννησε κοινωνικά ζητήματα που οι χώρες αυτές θα έβρισκαν ξανά στον δρόμο τους.

Η κριτική των Κινέζων στην οικονομική μεταρρύθμιση του '60 φαίνεται να εμπνέεται από την δική τους αντίθετη κατεύθυνση συγκέντρωσης της παραγωγής, η οποία συνδέθηκε με το εγχείρημα του «Μεγάλου Άλματος προς τα Εμπρός» [10], ένα μεγάλο εγχείρημα βιομηχανικής και αγροτικής ανάπτυξης στην Κίνα, το οποίο στην ύπαιθρο βασίσθηκε κυρίως στην δημιουργία των λαϊκών αγροτικών κομμουνών και την ένταξη των αγροτών σε αυτές (αναλυτικότερα παρακάτω). Η αγροτική πολιτική του Μάο σε αυτήν την περίοδο στρέφεται κατά της ατομικής ιδιοκτησίας στην γεωργία, παρά το ότι οι υποστηρικτές του Μασοϊσμού (π.χ. Λινάρ) εκτιμούν ότι αυτές οι πολιτικές δεν ασκήθηκαν με την ένταση καταναγκασμού και βίας του σοβιετικού κollectιβισμού του 1928-1932, ο οποίος διέλυσε ουσιαστικά την εργατοαγροτική συμμαχία.

Στον τομέα της δημιουργίας πεδίων και σφαιρών λειτουργίας μιας πραγματικής αγοράς και μιας πραγματικής εμπορευματικής οικονομίας με όρια και υπό κρατικό και κοινωνικό έλεγχο, μια πλήρης απόρριψη, όπως αυτή που άσκησαν οι Κινέζοι, έχει σίγουρα και δογματικές/σεχταριστικές όψεις. Αν θεωρούσαμε ότι όντως στην δεκαετία του 1960 υπήρχε στον «Υπαρκτό» μια μεταβατική σοσιαλιστική οικονομία, η οποία μάλιστα δεν θα είχε φτάσει ακόμη στον «σοσιαλισμό» υπό την έννοια του «κατώτερου κομμουνισμού» και της διανομής ανάλογα με την εργασία και χωρίς καθαρά εμπορευματική παραγωγή, τότε όντως η αξιοποίηση ενός συνδυασμού πλάνου και αγοράς ή έστω η παραχώρηση ενός χώρου ανάπτυξης της αγοράς με όρια αυτονομίας από το πλάνο δεν θα ήταν κάτι το αυτοδίκαια απαράδεκτο.

Χωρίς να αρνούμαστε την στρατηγική τάση ακόμη και μιας «σοσιαλιστικής» αγοράς να ενισχύει την ταξική δομή της κοινωνίας ή τις καπιταλιστικές τάσεις προς αυτήν, λαμβάνουμε υπ'όψιν μας και την επιχειρηματολογία του Μπετελέμ («Ταξικοί Αγώνες στην ΕΣΣΔ», τ. II 1923-1930), ο οποίος υποστηρίζει ότι η απολυτοποίηση των διοικητικών τιμών σε κάθε πεδίο και συγκυρία δεν αίρει αλλά συχνά απλώς συγκαλύπτει τις εκμεταλλευτικές όψεις της παραγωγικής διαδικασίας και πιθανόν μπλοκάρει την δυνατότητα μιας σοσιαλιστικής ανάπτυξης και καταστρέφει την δυναμική μιας αντιφατικότητας στην κίνηση των χρηματοεμπορικών σχέσεων με θετικές για μια περίοδο πλευρές (Ο Μπετελέμ ως ήπιος νεομπουχαρινικός;). Θέτει δηλαδή το ζήτημα ότι η ταξική διάσταση υπάρχει και επί Στάλιν και δεν χρειάζεται το άνοιγμα προς την «αγορά» για να εκδηλωθεί και να προχωρήσει.

Αν βεβαίως η ταξική παλινόρθωση έχει ήδη συντελεστεί, όπως στον «Υπαρκτό» του 50 και του 60, η συζήτηση για την αγορά δείχνει τάσεις στο υπάρχον του κρατικού καπιταλισμού και όχι μια ριζική ανατροπή του υπάρχοντος. Πράγματι, η Τσεχοσλοβακία του Νόβοτνυ, η Ουγγαρία του Καντάρ, όψεις της ΕΣΣΔ, πρωτίστως η Γιουγκοσλαβία του Τίτο δείχνουν μια ισχυρή μετατόπιση προς μια πιο εμπορευματική και αγοραία οικονομία κατά την δεκαετία του 1960, μια κοινωνία, η οποία, χωρίς να σπάει το κεντρικό πλάνο, μετατοπίζεται πιο κοντά προς την Δύση.

Όμως, από την άλλη πλευρά, η κριτική των Κινέζων αλλά και των Κουβανών στην «φιλελευθεροποίηση» του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα υπό την μορφή των «ανεξάρτητων επιχειρήσεων» έχει μια βάση. Το γεγονός δηλαδή ότι αναπτύσσεται μια νέα κοινωνική-ταξική συλλογικότητα, η τεχνοκρατική ιντελιγκέντσια, η επιστημονοτεχνική ιντελιγκέντσια και η διευθυντική ιντελιγκέντσια, η οποία, αν και κατάγεται από την γραφειοκρατική τάξη -από αυτό που ορθά θα προσδιορίζαμε ως αρχική γραφειοκρατική αστική τάξη, (βλ. και στο [κείμενο για τον σταλινισμό](#)), από μια διευθυντική τάξη που κατανέμεται ανάμεσα στο κόμμα-κράτος και στην διεύθυνση των επιχειρήσεων-, διαχωρίζεται σταδιακά και αποκτά τα δικά της ιδιαίτερα ταξικά συμφέροντα[11], επιζητεί την αυτονόμηση των επιχειρήσεων. Αυτή η «διευθυντική τάξη», αν και ανήκει στην ίδια τάξη με τους κρατικούς γραφειοκράτες, αυτό που θα ονομάζαμε γραφειοκρατική αστική τάξη, τείνει να διαχωριστεί με όρους τεχνοκρατικής και οικονομικής αποτελεσματικότητας και αντίθεσης στον διευθυντισμό (Dirigismus).

Η «υποτάξη» αυτή διαμορφώνει μια τριγωνική πολιτική με το προλεταριάτο και με την κλασική γραφειοκρατία του κρατικού μηχανισμού. Όποτε οι εργάτες ξεσηκώνονται κατά της καταπίεσης και μάλιστα κατά των αποτελεσμάτων των «φιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων» (π.χ. ανεργία, άνοδος τιμών), οι τεχνοκράτες συμμαχούν με την κλασική γραφειοκρατία για την καταστολή και τον έλεγχό τους. Όποτε οι τεχνοκράτες επιζητούν την αυτονόμησή τους από την γραφειοκρατία, διαμορφώνουν φιλελεύθερες/αντιαυταρχικές συμμαχίες ή και επιχειρησιακές συμμαχίες κατά της γραφειοκρατίας, πείθοντας τμήματα της εργατικής τάξης ότι θα ευνοηθούν από την μεταρρύθμιση ή ότι πάντως θα αυξήσουν τα δικαιώματά τους.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, οικοδομούνται και πιο στρατηγικές συμμαχίες ανάμεσα στην τεχνοκρατία/διευθυντική υπό διαμόρφωση αστική τάξη και στα δημοκρατικά και αντιγραφειοκρατικά κινήματα της εργατικής τάξης. Η περίπτωση της «Ανοιξης της Πράγας», πέρα από την βασικά θετική της υπόσταση, έχει εγγεγραμμένες και όψεις μιας τέτοιας συμμαχίας (π.χ. νομιμοποίηση συνδικάτων και εργατικών κινητοποιήσεων αλλά και υπεύθυνος Υπουργός Οικονομικών ο **Ότα Σικ**, ο οποίος είναι βασικός υποστηρικτής της οικονομικής φιλελευθεροποίησης και ενός «μικτού δρόμου»).

Η κριτική των Κινέζων στην τεχνοκρατική/φιλελεύθερη οικονομική ομάδα ότι είναι μια φιλοκαπιταλιστική ομάδα είναι μια βασικά ορθή πολιτική κριτική. Αλλά είναι και μια ανεπαρκής κριτική, η οποία αφήνει άθικτο τον εκμεταλλευτικό/ καταπιεστικό χαρακτήρα της ίδιας της κλασικής σταλινικής περιόδου προ των «φιλελεύθερων ανοιγμάτων».

Το ζήτημα που παίζεται εδώ είναι όντως μια δεξιά στρατηγική μετατόπιση. Όμως, όχι μια μετατόπιση από τον ανύπαρκτο σοσιαλισμό στον καπιταλισμό, όπως υποστηρίζουν για τον ρεβιζιονισμό οι Κινέζοι και οι Αλβανοί κατά την δεκαετία του 1960, αλλά από τον γραφειοκρατικό καπιταλισμό προς τον κλασικό

ιδιωτικό καπιταλισμό με κατάργηση ορισμένων πραγματικών κατακτήσεων κάτω από τον γραφειοκρατικό καπιταλισμό (π.χ. πλήρης απασχόληση).

Ουσιαστικά, οι μεταρρυθμίσεις Λίμπερμαν-Κοσσύγκιν -Καντάρ ανοίγουν τον δρόμο μετά από πολλά χρόνια στον γκορμπατσοφισμό, ο οποίος δεν είναι απλώς μια συνωμοσία των ιμπεριαλιστών αλλά μια υλική τάση μέσα στην εκμεταλλευτική κοινωνία του «Υπαρκτού» και μέσα στην άρχουσα τάξη της προς την παλινόρθωση του ιδιωτικού καπιταλισμού δυτικού τύπου και την επιστροφή στο πλανητικό αγοραίο πλέγμα του κλασικού ιδιωτικού καπιταλισμού. Η εκτίμηση αυτή των νεοσταλινικών ή των μαοϊκών δεν είναι λανθασμένη. Αλλά είναι ταυτόχρονα και μια εκτίμηση, η οποία δεν καταλαβαίνει ορθά την ταξική κίνηση στον «Υπαρκτό Σοσιαλισμό».

Το βασικό πρόβλημα του μαοϊσμού προ της Πολιτιστικής Επανάστασης είναι η ένταση στην κατανόηση της καπιταλιστικής ή πάντως της εκμεταλλευτικής παλινόρθωσης όχι βάσει των εξελίξεων στις σχέσεις παραγωγής και στην εξέλιξη της ταξικής πάλης τόσο στις σχέσεις παραγωγής όσο και στις σχέσεις δόμησης της εξουσίας τόσο στο κράτος όσο και στην κοινωνία συνολικότερα (κρατική οργάνωση, κοινωνικός καταμερισμός εργασίας στο κράτος, στην παραγωγή και στην όλη οργάνωση των ταξικών σχέσεων, δυνατότητες εργατικής δημοκρατίας και κοινωνικής αυτοδιεύθυνσης) αλλά βάσει κυρίως των **σχέσεων διανομής**, της ύπαρξης εμπορευμάτων ή όχι, της λειτουργίας του συστήματος των τιμών και της αγοράς, της ανάπτυξης της ταξικής διαφοροποίησης μέσω των μισθών και των εισοδημάτων.

Οι όψεις αυτές δεν είναι ούτε δευτερεύουσες ούτε «αθώες», όπως ήδη υποστηρίξαμε, αλλά δεν μπορούν μόνες τους να κάνουν κατανοητή την ταξική παλινόρθωση, η οποία δεν οφείλεται μόνο στον ιδεολογικό χαρακτήρα της κρατικής παρέμβασης ή στην δημιουργία μιας «εκφυλισμένης και προδοτικής κλίμακας» ή σε μια βραχυχρόνια διαδικασία εκφυλισμού των κρατούντων. Η αιτία πρέπει να αναζητηθεί κυρίως στην σχέση ανάμεσα στις μακροχρόνιες κρατικές πρακτικές στους κρατικούς μηχανισμούς και στις παραγωγικές σχέσεις, στις πολιτικές συγκρούσεις για την διατήρηση ή τον μετασχηματισμό αυτών των πρακτικών και των δομικών χαρακτηριστικών των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής και εξουσίας.

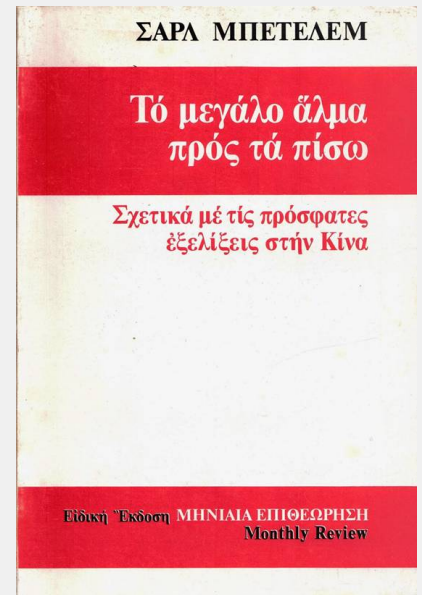

Δεδομένου του ότι η πολιτική του Χρουστσόφ περισσότερο παρατείνει μέσω διορθώσεων παρά αναστέλλει την πρακτική του πρωτογενούς σταλινικού κέντρου και του γραφειοκρατικού κρατικού μηχανισμού[12] επί Στάλιν, γίνεται φανερό ότι μια κριτική στο σοβιετικό μοντέλο, η οποία βάζει ως αυθαίρετο χρονικό όριο το «20ο Συνέδριο» και την ρεβιζιονιστική «κριτική στην προσωπολατρεία» δεν απαντά στο κεντρικό πρόβλημα της σχέσης μεταξύ των σχέσεων παραγωγής (της «δομής») και της διαρκούς πολιτικής και ιδεολογικής ταξικής πάλης στην μεταβατική κοινωνία [13]. Δεν απαντά δηλαδή στο πρόβλημα του **οικονομισμού και του παραγωγισμού/ εξελικτικισμού** όπως και στο πρόβλημα της σχέσης ανάμεσα στην οργάνωση της γνώσης και της τεχνικής και στην οργάνωση της καπιταλιστικής εξουσίας (Για την μαοϊκή ανάγνωση και προώθηση του αντιοικονομισμού μετά το 1966 βλ. στο επόμενο κεφάλαιο).

Ομοίως, η σχετική αδιαφορία του μαοϊκού κέντρου σε αυτήν την φάση προς το ζήτημα της εργατικής και σοσιαλιστικής δημοκρατίας και προς μια αυτόνομη κίνηση των μαζών όχι διευθυνόμενη ή πάντως όχι ελεγκτικά/γραφειοκρατικά διευθυνόμενη από το κόμμα της πρωτοπορίας δεν είναι άσχετη από το ζήτημα

που θίξαμε στο πρώτο κεφάλαιο, τις ήδη δηλαδή από την αρχή της μαοϊκής εξουσίας ισχυρές όψεις γραφειοκρατικής παραμόρφωσης και «από τα πάνω» ελέγχου των επαναστατημένων μαζών, όψεις που δεν αποκλείουν και πιο δευτερεύουσες μορφές πρωτοβουλίας και επαναστατικής αυτοοργάνωσης, οι οποίες προφανώς και διέκριναν την μακρά κινέζικη επανάσταση από το 1930 ως το 1949.

Η γραφειοκρατική φύση του μαοϊσμού, αν και ηπιότερη από τον σοβιετικό σταλινισμό, είναι η φύση ενός ταυτόχρονα γραφειοκρατικού και επαναστατικού κόμματος, η φύση του «επαναστατικού σταλινισμού» ως ιδιαίτερης μορφής του σταλινικού φαινομένου, όπως έχουμε ήδη αναφερθεί και σχολιάσει. **Η υπεράσπιση του Στάλιν δεν θα μπορούσε να λείπει από μια πολιτική που διευθύνεται από έναν πολύ σοφότερο και οξυδερκέστερο «ανατολικό Στάλιν», από μια πολύ ισχυρή χαρισματική αλλά και αυταρχική αναπόφευκτα ηγετική μορφή όπως αυτή του Μάο. Η υπεράσπιση του Στάλιν από τον Μάο και πολύ περισσότερο από καρικατούρες του μαοϊσμού (όπως ο Ενβέρ Χότζα και το ΚΕΑ) είναι η αποτύπωση μιας σταλινικής εξουσίας καθ' εαυτήν δομικά και φυσιογνωμικά.**

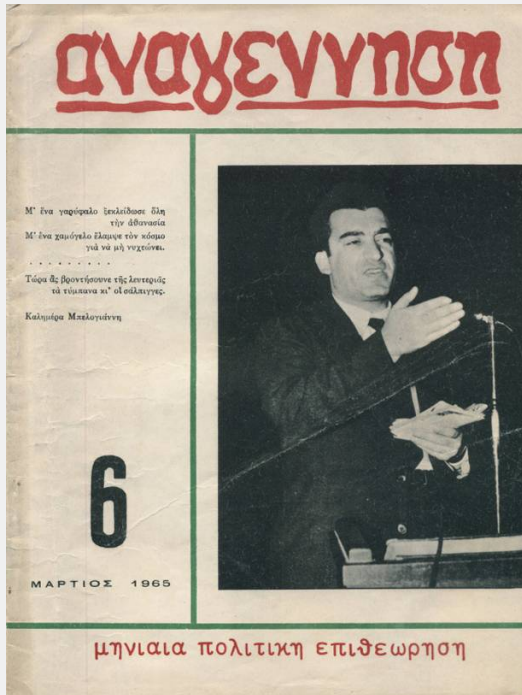
Όπως περιγράψαμε στο κείμενο για την [φύση του σταλινισμού](#), αυτό το φαινόμενο συνδυάζει και συναρθρώνει δύο κοινωνικοπολιτικά φαινόμενα που είναι συναφή αλλά δεν ταυτίζονται μεταξύ τους. Αλληλεπιδρούν όμως διαλεκτικά. Πρόκειται για τον **οικονομισμό/παραγωγισμό** ως μια ισχυρή ανέκαθεν εκδοχή του μαρξισμού με, επίσης, ισχυρή αποτύπωση στον κομμουνισμό της Γ' Διεθνούς αλλά και για τον **αντιδημοκρατικό γραφειοκρατισμό**, τον φόβο και την άρνηση απέναντι στην δημοκρατία, την αυτοοργάνωση, την πρωτοβουλία των μαζών -παρόλο που αυτό το στοιχείο γνωρίζει σημαντικές υποχωρήσεις και αλλαγές διαχρονικά στην περίπτωση του Μάο.

Ο γραφειοκρατισμός και η ολιγαρχική πολιτική οργάνωση, που απορρέουν από μια αστική αντίληψη της πολιτικής και της διοίκησης και συνδέονται με τις απαρχές του κομματικού φαινομένου αλλά και της ίδιας της οργάνωσης του αστικού κράτους και στην φιλελεύθερη δημοκρατία και ακόμη περισσότερο στα αστικά κράτη έκτακτης ανάγκης (πρβλ. και τις αναλύσεις του Μαρξ για την σχέση γραφειοκρατίας, αυταρχισμού και βοναπαρτισμού) αποτελούν ένα μοντέλο οργάνωσης και δράσης, άλλοτε πιο ανοιχτό και άλλοτε πιο «ολοκληρωτικό», αλλά πάντοτε δύσπιστο προς την αυτοοργάνωση, την πρωτοβουλία, την αποκέντρωση, την πολυμορφία με ένα όχι επιφανειακό νόημα. Πρόκειται για την στεγανοποίηση του ιεραρχικού κράτους προς το λαό, τον οποίο επισημαίνει πολύ εύστοχα ο Λένιν στο **«Κράτος και Επανάσταση»**.

Ο γραφειοκρατισμός αναπαράγει τόσο στο κράτος όσο και στην παραγωγή την εξουσία όσων συγκεντρώνουν στα χέρια τους την γνώση, την πληροφόρηση και την κάθετη μορφή οργάνωσης, την σχέση διευθυνόντων και εκτελεστών και τον καπιταλιστικό κοινωνικό καταμερισμό εργασίας μέσα στον κρατικό μηχανισμό.

Παρά το ότι υπάρχουν συγκυρίες όπου πράγματι η συγκεντρωτική εξουσία καθίσταται συγκυριακά αναγκαίο όργανο μιας επαναστατικής δράσης (π.χ. τσαρική Ρωσία, δράση κάτω από τον ναζισμό-φασισμό κλπ), η μονοσήμαντη για μεγάλα διαστήματα υποχώρηση της δημοκρατίας των μαζών απέναντι στον πανίσχυρο συγκεντρωτισμό της πρωτοπορίας και του κράτους της διαμορφώνει σχεδόν πάντοτε μια ευνοϊκή μήτρα, ένα γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη της «λατρείας της αποτελεσματικότητας» και για την επιβολή των οικονομίστικων και παραγωγίστικων αστικών ιδεολογικών αντιλήψεων, καθώς αυτές αποτελούν την γραφειοκρατική «κοινή λογική» με την έννοια του common sense. Ένα κράτος που

απομονώνεται μακροχρόνια από την αμεσοδημοκρατική οργάνωση και πρωτοβουλία των μαζών είναι κράτος, το οποίο πιθανότατα θα καταλήξει να ευνοήσει την καπιταλιστική ή την ταξική πάντως και εκμεταλλευτική παλινόρθωση και θα αποφύγει ριζοσπαστικά πειράματα κοινωνικής και μαζικής παρέμβασης. Οι ορθολογικότητες του καταπιεστικού ή και απόλυτα αυταρχικού κράτους υπό τον έλεγχο του «επαναστατικού κόμματος» από την μια πλευρά, και του εργοστασιακού δεσποτισμού, τεχνοκρατισμού και «διευθυντισμού» από την άλλη, μπορεί να μην ταυτίζονται αλλά είναι πρώτες «εξαδέλφες» και αλληλοενισχύονται.

Παρ' όλα αυτά, ο μαοϊσμός ακόμη και σε αυτήν την πρώιμη φάση παρουσιάζει συχνά ένα υγιές ταξικό και πολιτικό ένστικτο. Αποδίδει έστω και χλιαρά στον Στάλιν την μεταφυσική σκέψη και την απομάκρυνση από τις μάζες καθώς και τις διοικητικές μεθόδους, αντιλαμβάνεται τον δεσποτικό και συχνά αποπροσανατολιστικό ρόλο του Στάλιν προς τα αδελφά κόμματα και, ακόμη παραπάνω, ασκεί μια θεωρητική κριτική «πρωτοαντιοικονομίστικη» στην αντίληψη του Στάλιν για την **προτεραιότητα των παραγωγικών δυνάμεων επί της πολιτικής** και στο συγκεντρωτικό και «βαρύ» οικονομικό μοντέλο της Σοβιετικής Ένωσης (κριτική του Μάο στα «Οικονομικά Προβλήματα του Σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ» του 1952, βλ. ως Critique to Stalin's Economic Problems of Socialism in the USSR www.marxists.org, Mao Archive).

Ταυτόχρονα, το σωστό σε αρκετές περιπτώσεις ταξικό ένστικτο της μαοϊκής ηγεσίας αντιλαμβάνεται μια καμπή στον ταξικό συσχετισμό με την επιβολή του Χρουστσόφ και το 20ο Συνέδριο, ότι δηλαδή αυτό που είναι μια «εξαιρετική» κατάσταση με τον Στάλιν, η ασταθής αμφίθυμη και αυτοκαταστροφική νέα κυρίαρχη τάξη, παγιώνεται και «επαγγελματοποιείται» κάτω από την χρουστσοφική ηγεσία, αποκτά πλήρη ταξική συνείδηση των προνομίων της.

Ο ρεβιζιονισμός του Χρουστσόφ είναι η επαγγελματοποίηση της « γραφειοκρατικής ορθοδοξίας» του Στάλιν όπως ο ρεβιζιονισμός του Έμπερτ και του Σάιντεμαν στην Β' Διεθνή ήταν η επαγγελματοποίηση και πιο ρεαλιστική εφαρμογή της «αναθεωρητικής ορθοδοξίας» του Καρλ Κάουτσκι. Οι Κινέζοι το αντιλαμβάνονται έστω έμμεσα, αλλά θέλουν να κρατήσουν τον «Στάλιν» ως ισχυρή προβολή της δικής τους εξουσίας και ταυτόχρονα δεν έχουν ακόμη την θεωρητική και ιδεολογική συγκρότηση, η οποία τους χρειάζεται για να χειραφετηθούν - έστω έμπρακτα- από τον σταλινισμό.

Η κριτική αυτής της περιόδου είναι μια πιο «ελαφρή», ρηχή και «εύπεπτη» αριστερή κριτική στο σοβιετικό μοντέλο. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, το ότι η ιδεολογική αντεπανάσταση ως πολιτιστικό κλίμα στον σύγχρονο καπιταλισμό των τελευταίων δεκαετιών ανακαλεί πιο εύκολα στην επιφάνεια τον «σταλινικό μαοϊσμό» της πρώτης περιόδου (1949-1966) παρά τον πολύ ανατρεπτικότερο μαοϊσμό της περιόδου της Πολιτιστικής Επανάστασης (1966-1972), ο οποίος άλλοτε παρουσιάζεται ως «υπερναρχικός» και «υπεραποδιαρθρωτικός» για μια οργανωμένη κοινωνία και άλλοτε ως «υπερδικτατορικός» και «υπερολοκληρωτικός».

Τέλος, η αντχρουστσοφική δράση των Κινέζων και η προσπάθειά τους να αποτελέσουν εναλλακτικό κέντρο στην δεκαετία του 1960 συνδέεται με τρεις σημαντικές πολιτικές κινήσεις τους:

α) με την συντονιστική δράση τους προς τα ΚΚ και τα απελευθερωτικά κινήματα της «περιφέρειας» απέναντι στον ρεβιζιονισμό της «ειρηνικής συνύπαρξης» και του ειρηνικού περάσματος

β) με την παρέμβαση στα ΚΚ των δυτικών καπιταλιστικών χωρών, όπου συνδέονται με τις αντιπολιτεύσεις προς τον χρουσσοφισμό και την «γλυκανάλατη» στάση του προς τον καπιταλιστικό κόσμο, αντιπολιτεύσεις είτε νεοσταλινικού τύπου είτε πιο ανοιχτού και πιο κινηματικού τύπου κατά το 1968. Το αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης είναι η γέννηση του «μ-λ», «μαοϊκού» ή «αντιρεβιζιονιστικού» κομμουνιστικού ρεύματος (στην Ελλάδα η έκδοση της «Αναγέννησης» το 1963 και αργότερα η δημιουργία της ΟΜΛΕ αποτελούν μια ποιοτική καμπή σε αυτήν την προσπάθεια)

γ) με την παρέμβασή τους στα ΚΚ των «σοσιαλιστικών χωρών» προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα κρατικό αντιπολιτευτικό πλέγμα κατά του χρουσσοφισμού και στην συνέχεια του μπρεζνιεφισμού. Η τελευταία αυτή προσπάθεια έχει αρχικά σημαντικές επιτυχίες, αλλά είναι καταδικασμένη να αποτύχει. Πράγματι, προτού στεγανοποιηθεί κρατικά απόλυτα η σινοσοβιετική ρήξη στην περίοδο 1963-1965, **η μαοϊκή κριτική ασκεί σοβαρή επίδραση στις «νεοσταλινικές», αντιχρουσσοφικές και κρυφά φιλοσταλινικές ηγεσίες του «Υπαρκτού» και πέρα από την άμεση υποστήριξη του ΚΕ της Αλβανίας.**

Η ΛΔ Γερμανίας του Βάλτερ Ούλμπριχτ, η Ρουμανία του Γκεοργίου Ντεζ και στην συνέχεια του Νικολάε Τσαουσέσκου, η Βουλγαρία του Τεοντόρ Ζίβκοφ, σε αρκετά σημεία τάσσονται ανοιχτά ή έμμεσα υπέρ της μαοϊκής κριτικής χωρίς να αποδέχονται, βεβαίως, και την συνέπεια, την ρήξη με την ΕΣΣΔ, η οποία θα απέβαινε καταστροφική οικονομικά και πολιτικά για αυτές τις ηγεσίες.

Η σύγκλιση πραγματοποιείται άλλοτε στο πεδίο της αντίθεσης στην οικονομική φιλελευθεροποίηση και συνηθέστερα στο πεδίο της αντίθεσης προς την πολιτική φιλελευθεροποίηση. Ιδίως η Ρουμανία, παρά το άνοιγμά της από ένα σημείο και μετά στην οικονομική φιλελευθεροποίηση, στο πλαίσιο της ανεξαρτησίας από την ΕΣΣΔ διαμορφώνει σφιχτές οικονομικές και πολιτικές διεθνείς σχέσεις με την ΛΔ της Κίνας.

Ιδίως η ΛΔ Γερμανίας της περιόδου 1959-1963 υπό την ηγεσία του Β. Ούλμπριχτ φαίνεται να κατανοεί ισχυρά το επιχείρημα κατά της «ειρηνικής συνύπαρξης», καθώς ο Ούλμπριχτ φοβάται έντονα ότι θα αποτελέσει το θύμα υπέρ της Δυτικής Γερμανίας, αν βαθύνει αυτή η προσέγγιση των συστημάτων (όπως και συνέβη, άλλωστε, τον 11. του 1989).

Ο Μάο ενισχύει έντονα αυτήν την ανησυχία της ηγεσίας της ΛΔΓ καθώς και ανάλογες ανησυχίες της βουλγαρικής, της ρουμανικής αλλά σε κάποια χρονικά σημεία και της τσεχοσλοβακικής ηγεσίας του Νοβότνυ, που αντιπαλεύει χρόνια την πολιτική και πολιτιστική φιλελευθεροποίηση.

Παρόλα αυτά, η σοβιετική καταστολή της Άνοιξης της Πράγας τον Αύγουστο 1968 δεν θα «χαιρετισθεί» καθόλου από το Πεκίνο, καθώς, αν και αποτελεί καταστολή μιας διαδικασίας εκδημοκρατισμού ή και «φιλελευθεροποίησης» με ενδεχόμενα φιλοδυτικές επιπτώσεις, εκπορεύεται από το μπρεζνιεφικό σοβιετικό κέντρο. Η καταστολή αυτή, αντίθετα, θα αποκρουσθεί με δηλώσεις του πρωθυπουργού της Κίνας Τσου Εν Λάι ως μια αδιάσειστη απόδειξη του χαρακτήρα του «σοσιαλιμπεριαλισμού» και του «σοσιαλφασισμού».

1. Συζητήσεις στο Διεθνές Κομμουνιστικό Κίνημα, Επίσημα Κείμενα των ΚΚ Σοβιετικής Ένωσης, Κίνας, Γαλλίας, Ιταλίας, Γιουγκοσλαβίας, Αλβανίας, Εκδόσεις χρόνος, χ.χρ. σελ. 459-473.

2. Βλ. σε Συζητήσεις οπ.π. τα ακόλουθα κείμενα 1) «**Να επαναφέρουμε τη συζήτηση στη σωστή της**

βάση», Ουνιτά 10-1-1963, σε Συζητήσεις σελ. 108-116, 2) «Το ζήτημα της εξουσίας» του Λ. Λόνγκο, Ουνιτά 16-1-1963, σε Συζητήσεις σελ. 117 επ. . 3) «Οι διαφωνίες μας με τον σύντροφο Τολιάτι», Ρεμίν Ρινμπάο (Λαϊκή Ημερησία») 31-12-1963, σε Συζητήσεις σελ. 75-107 4) «Για την ενότητα του κομμουνιστικού κινήματος», Πράβντα 10.2.1963, σε Συζητήσεις σελ. 214-236 5) “Ακόμα μια φορά για τις διαφωνίες μας με το σύντροφο Τολιάτι», «Κόκκινη Σημαία Νο 3-4, 1963, σε Συζητήσεις σελ. 237 επ. Για τις διεθνείς διαδικασίες προς την Ύφεση μετά την κρίση της Κούβας τον Οκτώβριο 1962 βλ. και σε Α. Φονταίν «Μια Ιστορία της Ύφεσης», Αθήνα 1984, Εστία.

3. Πράγμα που θυμίζει έντονα και τις θέσεις του ΚΚΕ στην Ελλάδα μετά το 1995 για την «ανατροπή του Σοσιαλισμού» και τον βασικά θετικό ιστορικό ρόλο του Στάλιν. Οι θέσεις αυτές θυμίζουν έντονα την κριτική του μαοϊκού κέντρου στον χρουτσοφισμό, αφού και αυτές θέτουν ως αφετηρία της ρεβιζιονιστικής στροφής στην ΕΣΣΔ το 20ο Συνέδριο ου ΚΚΣΕ και την καταγγελία της «προσωπολατρείας».

4. Βλ. και ένα παλαιότερο ενδιαφέρον άρθρο του Γιάννη Μηλιού «Τέσσερα χρόνια από τον θάνατο του Μάο-τσετούνγκ» σε *Αγώνα για την Κομμουνιστική Ανανέωση 12/1980* σελ. 9 επ. Πρβλ. και την συλλογή κειμένων του Γ.Χοντζέα «Για το κομμουνιστικό κίνημα της Ελλάδας», Αθήνα 2004, Α/Συνέχεια, ως προς την ορθότητα γραμμής της 6ης Ολομέλειας του ΚΚΕ τον 2.1934.

5. Mao tse tung “On Krouschtsov’s phoney communism and its historical lessons for the world. Comment on the open letter of the CPSU , Remin Rinbao/Red Flag 14-7-1964. www.marxists.org, Mao Archive, Works by Date.

6. Βλ. και σε “1965 soviet economic reform”, Wikipedia , Abraham Katz “The politics of economic reform in the Soviet Union” , NY, 1972. Ο ρόλος των Evsei Liberman και Sergei Trapeznikov υπήρξε κεντρικός σε αυτήν την προσπάθεια.

7. Βλ. σχετικά και σε C. Castoriadis “Political and Social Writings 1955-1962”, The Proletarian Revolution against the Bureaucracy”, σελ. 57-89.

8. Για τις αρχές της οικονομικής μεταρρύθμισης του 1960 στον «Υπαρκτό» βλ. και σε Fejtoe οπ.π. τ. II σελ. 416-418.

9. Σε Francois Fejtoe “Geschichte der Volksdemokratien”, Bd 2 , Nach Stalin 1953-1972, Graz-Wien 1972, I σελ. 419-420, 426.

10. Για μια αρνητική έως ισοπεδωτική κριτική του τροτσκιστικού χώρου βλ. και σε Τζον Ριντέλ «Η τραγωδία του Μεγάλου Άλματος προς τα Εμπρός», σε *Μαρξιστική Σκέψη* 17 σελ. 285-289.

11. Σε Fejtoe οπ.π. σελ. 443-446.

12. Βλ. σε Ρ. Ροσάντα «Ο μαρξισμός του Μάο τσε τουγκ» σε Ρ. Ροσάντα-Σ.Μπετελέμ «Ο μαρξισμός του Μάο τσε τουγκ και η διαλεκτική», Αθήνα 1978, Στοχαστής, σελ. 19 επ. και ιδίως σελ. 23.

13. Έτσι και ο Λινάρ στο Σ.Μπετελέμ- Ρ.Λινάρ «Ιστορικότητα και Επικαιρότητα του Μαρξισμού», Αθήνα 1980, Ρηξίπυλον, σελ. 46-52 σε σχέση με ένα άλλο «συμβατικό όριο» , όπως η εγκατάλειψη της δικτατορίας του προλεταριάτου το 1976 από το ΚΚ Γαλλίας. .